

e-ISSN: 2651-3595

kalemname

Kırıkkale Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dergisi

8/15

HAZİRAN 2023

DergiPark
AKADEMİK

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

EBSCOhost

SOBIAD

SIA
Scientific Indexing Services

**Academic
Resource
Index**
ResearchBib

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

e-ISSN: 2651-3595

Sayı/No:15

Haziran/June 2023

Dergi Eski Adı: Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi (KİİFAD)

(Eski ad altında yayımlanan sayılar: 2016, Cilt:1 Sayı:1-2; 2017, Cilt:2 Sayı:3-4; 2018, Cilt:3 Sayı:5)

Eski e-ISSN: 2547-9504

Previous Title: The Journal of Kırıkkale Islamic Sciences Faculty

(Year Range of Publication with Former Title: 2016-2018 Vol:1, No:1-Vol: 3, No:5)

Former e-ISSN: 2547-9504

Kapsam: Dinî Araştırmalar-Sosyal Bilimler

Scope: Religious Studies-Social Sciences

Periyot: Yılda 2 Sayı (Haziran & Aralık)

Period: Biannually (June& December)

Yayın Dili: Türkçe, İngilizce, Arapça, Almanca.

Publication Language: Turkish, English, Arabic, German.

Kalemname, yılda iki sayı yayımlanan uluslararası bilimsel ve hakemli bir dergidir.

Kalemname is an international peer-reviewed academic journal published twice a year.

Makaleler; İngilizce-Türkçe başlık, öz (en az 150 kelime), anahtar kelimeler (en az 5 kavram), İngilizce özet (en az 250 kelime) ve İSNAD atıf sistemine uygun olarak hazırlanan kaynakça içerir.

Articles contain an English-Turkish title, an abstract (at least 150 words), keywords (at least 5 concepts), a summary (at least 250 words), and a bibliography prepared with the ISNAD

İSMAİL ÇETİN'İN HAYATI, ESERLERİ ve DÜŞÜNCE DÜNYASINDA TASAVVUF*

Güldane GÜNDÜZÖZ

Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Bölümü
Tasavvuf Anabilim Dalı
Assoc. Prof., University of Kırıkkale Faculty of Islamic Studies
Department of Tasawwuf.
Kırıkkale, Türkiye.
gunduzoz50@hotmail.com
orcid.org/0000-0003-3007-6746

Ayşenur UYSAL

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Bölümü
Tasavvuf Anabilim Dalı
Postgraduate Student, Kırıkkale University Institute of Social Sciences
Department of Basic Islamic Studies
Kırıkkale, Türkiye.
aysenuruysal_@hotmail.com
orcid.org/0000-0003-0864-5105

Öz:

İsmail Çetin Efendi (1942-2011) Diyarbakır'ın Hazro ilçesinde dünyaya gelmiştir. Doğduğu bölgede ilim ehli olarak tanınmış bir ailede büyümüştür. Nakşibendiyye, Kadiriyye, Kübreviyye, Sühreverdiyye ve Çiştîyye tarikatlarından hilafet almış bir gönül insanıdır. Kendisi, Âsım, Nâfi, Şam, İbn Kesîr ve rivayet şâz kıraati olmak üzere beş kıraatten icazet almıştır. Âlimlerin yegâne mirasları olan ilimleri, eserleri ve yaşantıları bizlere rehberlik etmektedir. Bu doğrultuda İsmail Çetin Efendi'nin gayesi de "Ehl-i sünnet ve'l-cemaat" itikadını doğru bir şekilde insanlara ulaştırmak ve anlatmaktır. Velut bir yazar olan İsmail Çetin Efendi'nin Arapça ve Türkçe yayımlanmış elliye yakın eseri bulunmaktadır. İsmail Efendi 1983 yılında Isparta'da kendisine ait "Dilara Kırtasiye" ismiyle açılan kitap, kırtasiye dükkânında eserlerini yayımlamıştır. Yazmış olduğu eserler sadece tasavvuf alanında değil, İslam dininin birçok meselesine ışık tutacak nitelikte yazılmış eserlerdir. İslamiyet'in var olduğu her yerde tasavvuf ilmi vardır kaidesiyle İsmail Çetin Efendi tasavvufun sonradan ortaya çıkan bir ilim olmadığını aksine kavram olarak olmasa da yaşam tarzı olarak Peygamber Efendimiz zamanından beri var olduğunu ifade etmiştir. İsmail Çetin Efendi tasavvufî yönüyle ön plana çıkan bir âlim olmasına rağmen tasavvuf ile fıkıh ilminin birbirinden ayrılan ilim dalları

* Bu makale, Doç. Dr. Güldane Gündüzöz'ün danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

olmadığına vurgu yaparak ortak noktaları üzerinde durmuştur. Bu çalışma İsmail Çetin Efendi'nin kısaca hayatı, eserlerinin muhtevası ve tasavvufî düşüncesi hakkında bilgiler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Tasavvufî Düşünce, Tarikat, Sufi, İsmail Çetin.

ISMAIL CETIN'S LIFE, WORKS and SUFISM in THE WORLD of THOUGHT

Abstract:

Ismail Cetin Efendi (1942-2011) was born in Hazro district of Diyarbakır. He grew up in a well-known family as a scholar in the region where he was born. He is a man of heart who has taken the caliphate from the Naqshbandiyya, Qadiriyya, Kubrewiyya, Suhrawardiyya and Chishtiyya sects. He has received permission from five qirats: Asim, Nafi, Sham, Ibn Kathir and narrated shaz qirats. The knowledge, works and lives of the scholars, which are the only legacies of the scholars, guide us. In this direction, the purpose of Ismail Çetin Efendi is to convey and explain the creed of “Ahl as-sunnah ve'l-jamaat” to people in a correct way. Turkish Arabic and Turkish published nearly fifty works by Ismail Cetin Efendi, who is a well-known writer. Ismail Efendi opened his own book in Isparta in 1983 under the name “Dilara Stationery” and published his works in a stationery shop. The works he has written are works written not only in the field of Sufism, but also in a way that will shed light on many issues of the Islamic religion. Ismail Cetin Efendi stated that sufism is not a science that emerged later, but on the contrary, it has existed since the time of the Prophet as a way of life, if not as a concept, is the science of Sufism wherever Islam exists. Although Ismail Çetin Efendi is a scholar who stands out in the aspect of sufism, he emphasized the common points of sufism and fiqh science by emphasizing that they are not branches of science that are separated from each other. This work contains information about Ismail Çetin Efendi's life in short, the content of his works and sufi thought.

Keywords: Sufism, Sufi Thought, Cult, Sufis, Ismail Cetin.

GİRİŞ

Tasavvuf hakikatleri keşfetmeye yönelik tecrübenin verilerinden bir yükselmeyi ifade eder ve “safâ” kelimesinden türemiştir. Sufi kalbi, nefsin hevedan vazgeçmesi; nefsin kederden, bulanıklıktan sıyrılması; aklının fikir ile dolmasıyla Allah Teâlâ'ya doğru beşerden inkıta edilmesi suretiyle safâ bulmuş, berrak ve arınmış olan kalp demektir. Böylelikle sufi kimseye göre mücevherler, binalar, ipekler, çadırlar ve bunun gibi her şey eşit sayılmıştır. Başka görüşe

göre tasavvuf kelimesi “sûf”tan türemiştir. Sûf, sufının libasıdır. Bunun için Ebû Alî er-Ruzbârî (ö. 322/934) sufiyi şöyle tanımlamıştır: “Sufî safâ üzerine sûf giyendir ve o, nefsinin cefanın yiyeceği ile besleyendir ve dünyayı terk edip başının arkasına atan ve Hz. Peygamber’in yoluna girendir.”¹

Tasavvuf kelimesi Ashâb-ı Suffe, safâ, sufâne, saff-ı evvel, sûf, sûfetu’l-kafâ şeklinde Arapça sözcüklerle de ifade edilmiştir.² Tasavvufun “sûf”, “yün” kelimesinden türetilmesi sufilerin dünyevi mülkleri reddetmeleri, Allah Teâlâ’ya sadelikle ve bağlılıkla yönelmenin sembolü olarak basit yünlü giysileri tercih etmeleridir. Tasavvuf üç tabiat üzerine inşa edilmiştir. Bunlar fakr sahibi ve alçak gönüllü olabilmek, bezl ve îsâr sahibi olabilmek, taarruz ve ihtiyarı terk etmektir. Allah Teâlâ’yı zikredip, vecd ile işitmek, tebaiyyet ile amel etmektir. Tasavvuf aynı zamanda bir kudret olmaksızın Allah Teâlâ ile beraber olmaktır.³

Bu bağlamda tasavvuf öğretisinde, insanın Allah Teâlâ’ya ulaşabilmesi için iç dünyasındaki arınma süreci son derece önemlidir. Bu süreçte insan; nefsinin kontrolünü ele almalı, kötü arzularından kurtulmalı ve Allah Teâlâ’nın rızasına uygun bir yaşam sürdürmelidir. Bu arınma süreci; Allah Teâlâ’yı anma, Allah Teâlâ’nın varlığını düşünme, kendini gözlemlenme, nefis terbiyesi ve rehberlik gibi yöntemlerle gerçekleştirilmiştir. Tasavvuf öğretisi, iç dünyasındaki arınma süreciyle birlikte insanın Allah Teâlâ’ya yaklaşmasını sağlamıştır. Bu süreçte insan, nefsinin kontrolünü ele alıp kötü arzularından kurtulmuş ve Allah Teâlâ’nın rızasına uygun bir yaşam sürdürmüştür. İnsan, tasavvuf yolunda ruhani yolculuğunda ilerlerken Allah Teâlâ’ya olan bağlılığını arttırarak manevi güç kazanmıştır.

Tasavvufta şeyh terimi mürşid ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Mürşid, tasavvuf yolculuğunda ilerleyen bir kimsenin rehberidir. Fena makamına ulaşmış olan mürşid nefsi arzularından arınmış olarak müritlerine bu mertebeye ulaşması için rehberlik eder ve yetiştirir.⁴ İsmail Çetin Efendi’de müritlerine yol gösteren, onların manevi yoldan gelişmesine katkı sunan isimlerden birisidir.

¹ İbrâhim Surûr, *el-Mu‘cemü’ş-Şâmil li’l-Mustalahâti’l-ilmiyye ve’d-dîniyye*, (Beyrut: Darü’l-Kitâbi’l-Arabi, 2013), 2/587.

² Ebu Bekir Muhammed b. İshak Kelebâzî, *et-Ta‘arruf li mezheb-i ehl-i tasavvuf*, (Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-ilmiyye, 1993), 9-22; Ahmet Cahid Haksever, “Tasavvufun Tanımları”, *Tasavvuf*, ed. Kadir Özköse (Ankara: Grafiker Yayınları, 2015), 13.

³ Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü’l-evliyâ*, (b.y.: y.y., ts.), 1/22; Ebü’l-Kâsım el-Kuşeyrî, *er-Risâle*, (b.y.: y.y., ts.), 139; akt. Muzaffer Ozak, *Ziynet-ül-Kulûb*, (İstanbul: Salâh Bilici Yayınları, 1973), 46.

⁴ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, (Ankara: Otto Yayınları, 2017), 322.

1. Bir Gönül İnsanı İsmail Çetin: Hayatı ve Eserleri

İsmail Çetin Efendi, 27 Şubat 1942 senesinde Diyarbakır'ın Hazro ilçesinde doğmuştur. Çocukluğundan itibaren farklı yerlere ilim öğrenmek için seyahat eden İsmail Çetin Efendi, bu birikimlerini yazıya dökerek eserlerini gelecek nesillere miras olarak bırakmıştır. Türkçe ve Arapça olmak üzere eserler yayımlamıştır. Eserlerinin bir kısmı ise onun da isteği üzerine ücretsiz bir şekilde okurları ile buluşmaya devam etmektedir. İlk yıllarında “Dilaram” olan yayınevini ismi daha sonra “Dilara Yayınları” olarak değiştirmiştir. Bu ismin verilme sebebinin ise sözcüğün anlamından kaynaklandığı söylenebilir. Dil, “gönül, yürek” anlamlarına gelirken ârâ ise “bezemek, süslemek” anlamında kullanılmıştır.⁵ İsmail Çetin Efendi'nin eserleri günümüzde ve gelecekte dahi birçok meseleye çözüm üretebilecek nitelikte yazılmış eserlerdir. İslam dinine dair birçok konuda eserlerinden istifade edilebilir. Eserlerinde konuları izah ederken ayet ve hadislere sıkça yer vermiştir. Eserlerinde genellikle Osmanlı Türkçesine ait kelimeleri kullanmıştır.

1.1. İsmail Çetin Efendi'nin Hayatı

Son devrin din alimlerinden olan İsmail Efendi'nin babasının ismi Molla Mahfuz, annesi ise Rabia Hanım'dır.⁶ İsmail Efendi, bir şiirinde ailesinden şöyle bahsetmiştir:

Asluhu nesluhu'dur atasözü,
Ebeveynin sırrı ne ise evladının özü.

Babamın adı Mahfuz, kendisi yakut,
Babamın şefkati yağış, narası bulut.

Annem Rabia, bahar demek Türkçesi,
Her taraf gül, çiçek, çimen, nergisi.

Babam havandır mamama elbet,
Annem içirir azığından bana şerbet.

Rahmet olsun cümle Müslüman'a,
Anneme babama her ehl-i imana.⁷

Seyda Hacı Fettah (ö. 1395/1975), İsmail Efendi'nin ilk hocası olarak bilinmektedir.⁸ Birçok âlimden ilim öğrenen İsmail Efendi, ilk tasavvuf dersini Norşinli Şeyh Ma'sûk'tan (ö.

⁵ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, (Ankara: Aydın Kitabevi, 1962), 219.

⁶ Muhammed Said Çetin, *Velinimetim Üstad İsmail Çetin*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2020), 19-20.

⁷ İsmail Çetin, *Şimdi: Hayatım, Hicretim*, drl. Ahmed Mücteba Çetin, (Isparta: Dilara Yayınları, 2020), 14.

⁸ Çetin M., *Velinimetim Üstad İsmail Çetin*, 52.

1975) henüz 7 yaşındayken almıştır. İsmail Çetin 1973 yılında Şeyh Abdülhak'tan, 1976 senesinde Nakşibendî, Kâdirî, Kübrevî, Sühreverdiyye ve Çiştîyye tarikatlarından hilafet almıştır. 2000 senesinde ise Kâdirî şeyhi, aynı zamanda kayınpederi Şeyh Muhammed Ma'sûm'un halifeliğine getirilmiştir.⁹

İsmail Çetin Efendi, Hatice Hanım'la evlenmiştir.¹⁰ Bu evliliğinden yedi çocuğu dünyaya gelmiştir.¹¹ Yakalanmış olduğu koah hastalığı neticesinde 2011 yılında vefat etmiştir.¹²

1.2. İsmail Çetin Efendi'nin Eserleri

İsmail Çetin Efendi'nin Türkçe ve Arapça olmak üzere elliye yakın eseri bulunmaktadır. İsmail Çetin Efendi'nin oğlu Ahmed Mücteba Çetin, babasının eserleri ile ilgili bir şiir kaleme almıştır. Şiirde, İsmail Çetin Efendi'nin eserlerin isimleri de yer almaktadır:

Sevgi bağı duadır, dua ücretle gelmez,
Amentü Müslümanım, ücret talep edilmez.

Ehl-i sünnet nazarı, itikadın ölçüsü,
Okuyan ayırd eder, hak ve batıl ölçüsü.

Ölçüler mizan verir, fikhî tatbik eseri,
Fakih ve abid idi, Şeyh İsmail vallahi.

Mü'mine istikamet, velinin kerameti,
Harfiyen peygambere uyulması özeti.

Sohbet ve tesettürde, adabı beyan eder,
İnsan ve vazifesi, insanı insan eder.

Edeble varış lütufla dönüş dilşâd eder,
Mürşide ve müride gerekli vazifeler.

Mufassal medeni ahlak, tılsımdır iyi bak,
İnkâr çirasın söndür, ihlas lambasını yak.

Şüpheden hakikate, yoldur bize tek çare,
Tebliğ eder şuurla ve der gencim nereye?

Yetmiş fırka bil, *ittiba Ehl-i Sünnetedir,*

⁹ İsmail Çetin Tarihçe-i Hayat, <http://dilarayayincilik.com/index.php?route=common/home>, (Erişim Tarihi: 05 Mart 2023).

¹⁰ Çetin M., *Velinimetim Üstad İsmail Çetin*, 148.

¹¹ Çetin M., *Velinimetim Üstad İsmail Çetin*, 153,157,174,244,307,333,355.

¹² Çetin M., *Velinimetim Üstad İsmail Çetin*, 433.

Cemâatle tanınan, fırka-i naciye'dir.

*Bil ki olgunluk, günahlardan sakınmaktır,
Son hutbe ardındaki, âyetin esrarıdır.*

*Müslime genç şuuru, hanımlara özeldir,
Hanım olan dininde, şefkatli edibedir.*

*Terbiye-i nefis eder, kalbin diriltişi,
Ebedî saadete yuvanın yapılışı.*

*Tasavvuf ve tevhidde parlak inciler verir,
Talim-i Asfiya ile güzel yolu bildirir.*

*Size sözüm öz inci ücretsiz armağandır,
İhlasını gösterir, nurlarla parlayandır.*

*Cana can katan nedir aşk ile bilir misin?
Bilgi üzere imandır, sözünü dinler misin?*

*Ah şu edellu'l-hayrat, hamd-u sena salavat
Yücelerin virdidir; zikir, dua, salavat*

*Müminim demek ile yetinmek olur mu hiç?
Hizmetten kaçmak ile oturmak olur mu hiç?*

*Gönlümdeki şu hikmet pınarının arısı,
Hepsi onun eseri, gönlümdeki hikmeti.*

*Hanım, erkek ve gence, çocuklara nasihat,
Nasıl olmalıyım ve erbain hadislerle.*

*Güzellik namına ne var ise kul Ahmed'den,
Hepsi ondan gelendir, serkeşlikse nefsimden.*

*Kitaplara yüz sürmek, senin elin değdiği,
Seccadene yüz sürmek, gözün yaşın indiği.*

*En sevdiğim mirasın, kulak dışa kapandı,
İçten gelen dinlerim, bize düşen bu oldu.¹³*

İsmail Çetin Efendi'nin eserlerindeki evrensel değerler ve mesajlar geçerliliğini korumaya uzun yıllar devam edecektir. Bu bağlamda, marifet ehli insanın hem bîatını hem de zahirî amellerini birlikte ele alarak Allah Teâlâ'ya ulaşma yolunda kapsamlı bir yaklaşım benimsemektedir. Bu İslam'ın bütünlüğü ve manevi yolculuğunun tamamlanması açısından

¹³ Ahmed Mücteba Çetin, *Şimdi: Hayatım, Hicretim*, (Isparta: Dilara Yayınları), 7-8.

önem teşkil etmektedir. Bâtındaki ameller, aslında en önemli amellerdir. Bu yorum, fiilî olarak sünnet-i me'sure denilen Hz. Peygamber'in sünnetinden beslenir. Hadislerde niyet, aşk, buğuz, hüsnüzan ve suizan gibi amellerin nefsi ve kalbi ameller olduğu ifade edilir. Hatta insanın zahiri amelleri ameli irfanda tesir noktasında insanın kalbine ve batınına etki ettiği düşünülür. Kalbin insan varlığının en önemli unsuru olması sebebiyle bazı durumları insanın varlık âlemi ile ilgili olarak tesir ve teessür melekeleri, fiil ve infial alanları bulunmaktadır. Bundan dolayı ameli irfanın temel hedefi, bu fiil ve infialin yani etki ve etkilenmenin hidayeti ve yönlendirilmesi kalbin helak edici birtakım unsurlardan temizlenmesi ve onun münciyât/kurtarıcı olarak isimlendirilen bazı melekelerle süslenmesidir. Bütün bunlardan gaye insanı nihai kemal noktasına ulaştırmaktır. Bu itibarla ameli irfanın üzerinde temellendiği esas, mühlükattan uzaklaşmak ve münciyât ile süslenmek için kalbin nasıl kontrol ve murakabe edileceğidir ve bütün bunlardan nihai amaç ise insanın hakka ulaşmasıdır.¹⁴ İsmail Çetin Efendi'nin eserleri Anadolu tasavvuf geleneğinde önemli bir yere sahiptir.

1.2.1. Mü'minin İstikâmeti; Velinin Kerâmetidir

İsmail Çetin Efendi'nin bu yapıtı kaleme almasının gayesi ilim olmadan amel ve amel olmadan ilimde yetkinliği bulunmayan mutasavvıfların aldatmalarından insanları korumaktır. Bu eser, Osmanlı âlimi Hızır Bey'in (ö. 863/1459) II. Mehmed (ö. 886/1481) ve o devirde yaşamış olan kimseler için kaleme aldığı *el-Kasîdetü'n-Nûniyye* adlı eserdeki itikadi mevzuları kapsayan geniş kapsamlı bir yapıttır. 344 sayfadan oluşmaktadır.¹⁵

1.2.2. Ahlâkî Reçeteler

İsmail Çetin Efendi'nin bu eseri, dört kısımdan oluşmuştur. İlk kısımda Allah Teâla'ya kötü ruhlardan korunmak için teslim olma, ikinci kısımda "Lâ ilâhe illallah Muhammed'ün Resûlullâh." ve Allah Teâla'nın güzel isimlerini zikretmenin niteliği, üçüncü kısımda çeşitli tesbihler, son kısımda ise Peygamber Efendimizin hadislerinde ve çeşitli eserlerde yer alan faziletli duaların açıklamaları yer almıştır. Eser, 668 sayfadan oluşmaktadır.¹⁶

¹⁴ Şeriatta şirk-i hafi olarak adlandırılan şey, fiilî olarak insanın batını ve kalbi ile ilişkili olan şeydir. Bundan dolayı kalbi ifade etmek ve kalp gibi şeyleri ifade için fuad, sadr gibi kitapta ve sünnette önemli temel teşkil eden bazı kelimeler kullanılmıştır. Yine iman, takva, huşu ve itminan gibi bazı kavramlar bu alana dâhil edilmiştir. Kalbi amellerle ilgili bazı durumlar ve melekeler konu edilmiş, bütün bunlar bazısının imanın sadece marifet ve bilgiyi ifade etmediği, onun kalbi tasdiki de içermek üzere bir marifeti ifade ettiği. Yedullah Yezdan Penâh, *el-İrfânü'n-Nazarî Mebâdiuhû ve Usûluhû*, trc. Alî Abbâs el-Müsevî, (Beyrut: Merkezü'l-Hadâre li't-Tenmiyeti'l-Fikri'l-İslâmî), 2016, 61.

¹⁵ İsmail Çetin, *Mü'minin İstikâmeti; Velinin Kerâmetidir*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2015).

¹⁶ İsmail Çetin, *Ahlaki Reçeteler*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2017).

1.2.3. *Tek Çare*

Eser, iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm “Tevhid”, ikinci bölüm ise “Vahdet ve Kardeşlik” başlığını taşımaktadır. Toplam 704 sayfadan oluşmaktadır. İsmail Efendi eserde konulara izahat getirirken ayet ve hadislerden oldukça faydalanmıştır.¹⁷

1.2.4. *Edeble Varış Lütufla Dönüş*

İsmail Çetin Efendi, kulların Allah Teâlâ’nın emrettiği görevleri yerine getirmekle O’na ulaşılabileceğini belirtmiştir. Bu sebeple esere “Edeble Varış” isminin verildiğini söylemiştir. Allah Teâlâ’nın lütfuyla kulun hiç çabası olmadan ona ulaşmasından dolayı da “Lütufla Dönüş” isminin esere eklendiğini ifade etmiştir. Eser, 362 sayfadan oluşmaktadır. Nefsin istek ve arzularından kurtuluş yolları, şeyh-mürit ilişkileri ve çeşitli zikirler gibi birçok konudan bahsetmektedir.¹⁸

1.2.5. *Mufassal Medeni Ahlak*

Eser 895 sayfa ve on bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm “Ene”, ikinci bölüm “İlm-i Ahlak”, üçüncü bölüm “Din Felsefe Değildir”, dördüncü bölüm “Nefsin Sorumluluğu”, beşinci bölüm “İrade ve Akıl”, altıncı bölüm “İnsanın Şekillenmesi”, yedinci bölüm “Bedeni Vazifeler”, sekizinci bölüm “Ruh ve Nefs”, dokuzuncu bölüm “İctimâî Hayat” ve onuncu bölüm ise “Kardeşlik, Dostluk” kısımlarıdır.¹⁹

1.2.6. *İttibâ’ Ehl-i Sünnete’dir*

İsmail Çetin Efendi bu eseri kendisine sorulan, “Ehl-i sünnet ne demek?”, “Tasavvuf nedir?”, “Tasavvufun İslam’da yeri var mıdır?”, “Tevesül şirk midir?” vb. soruları cevaplandırmak amacıyla yazdığını ifade etmiştir. Eser, 613 sayfadan oluşmaktadır.²⁰

1.2.7. *İnsan ve Vazifesi*

Eser bir takdim ve on dört bölümden oluşmaktadır. 355 sayfadan oluşup, 1980 yılında kaleme alınmıştır. Çetin, eserinde insanın üstün bir varlık olmasına rağmen aslından uzaklaştığında tekrardan asıl kimliğine nasıl döneceğinin yollarından bahsetmiştir.²¹

1.2.8. *Ta’lîm-i Asfiyâ’*

¹⁷ İsmail Çetin, *Tek Çare*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2020).

¹⁸ İsmail Çetin, *Edeble Varış Lütufla Dönüş*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2014).

¹⁹ İsmail Çetin, *Mufassal Medeni Ahlak*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2018).

²⁰ İsmail Çetin, *İttibâ’ Ehl-i Sünnete’dir*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2010).

²¹ İsmail Çetin, *İnsan ve Vazifesi*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2016).

İsmail Efendi asfiyâ yani sufilerin yolunun ashabın yolu olduğunu söylemiştir. Asfiyânın yollarını açıklamak için bu eseri yazdığını ifade etmiştir. Eser, 341 sayfadan oluşmaktadır. İlk başta Arapça *Hikmet-ul-Enbiyâ* ismiyle kaleme alınmış sonrasında *Ta'lîm-i Asfiyâ* adıyla Türkçeye çevrilmiştir.²²

1.2.9. Şübheden Hakîkate

İsmail Efendi bu eserinde Hızır Bey'in (ö. 863/1459) *el-Kasîdetü'n-Nûniyye* isimli eserini tekrardan tercüme ve şerh ettiğini beyan etmiştir. Çetin, eser okunduğunda insanların zihnindeki şüphelerden uzaklaşıp hakikate ulaşılacağını ifade etmiştir. 326 sayfadan oluşmaktadır.²³

1.2.10. Gönlümde Hikmet Pınarının Arısı

Bu eser İsmail Çetin Efendi'nin şiirlerini içermektedir. Türkçe şiirlerinin yanı sıra Arapça şiirlere de eserinde yer vermiştir. Aynı zamanda İbrâhim Hakkı Erzurûmî (ö. 1194/1780) ve İsmâil Hakkı Bursevî'nin (ö. 1137/1725) şiirlerinden beyitler aktarmıştır. Eserde Çetin'in yapmış olduğu sohbetlerden kesitlere de yer verilmiştir. 299 sayfadan oluşmaktadır.²⁴

1.2.11. Evrâd-ı Bahâiyye'nin Tercüme ve Şerhi

Eser hem Türkçe hem de Arapça olarak neşredilmiştir. Eserin Arapça ismi *el-Envâr-ul-Kudsiyye li Şerh-il-Evrâd-il-Bahâiyye*'dir. Nakşibendiyye tarikatının kurucusu Hâce Muhammed b. Muhammed el-Buhârî'nin (ö. 791/1389) hayatına değinilerek tarikatın esasları, rükünları, zikirle ve murakabeyle tekarrubun usullerinden bahsedilmiştir. Eser, 452 sayfadan oluşmaktadır.²⁵

1.2.12. Olgunluk Günahdan Sakınmaktır

Eser 290 sayfadan oluşmaktadır. Çetin, kulun Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarına uyduğu takdirde rızasına ulaşacağını söylemiştir. Kişinin ulaştığı kazanca ise olgunluk ismini vermiştir. Eserinde bu olgunluğa ulaşmanın yollarından bahsetmiştir.²⁶

1.2.13. Tasavvuf ve Tevhîd'de Parlak İnciler

²² İsmail Çetin, *Ta'lîm-i Asfiyâ*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2014).

²³ İsmail Çetin, *Şübheden Hakîkate*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2016).

²⁴ İsmail Çetin, *Gönlümde Hikmet Pınarının Arısı*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2013).

²⁵ İsmail Çetin, *Evrâd-ı Bahâiyye'nin Tercüme ve Şerhi*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2013).

²⁶ İsmail Çetin, *Olgunluk Günahdan Sakınmaktır*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2017).

Eser *الدر النضيد في التصوف والتوحيد* (*ed-Dürr-ün-Nadîd fit 'Tasavvufi vet 'Tevhîd*) ismiyle Arapça yazıldıktan sonra Türkçeye çevrilmiştir. Eser, 438 sayfadan müteşekkildir. Müellif bu eseri tasavvuf ve tevhit ilmi hakkında bir örnek teşkil etmesi gayesiyle kaleme almıştır.²⁷

1.2.14. *Tasavvuf*

Eser, 207 sayfadan meydana gelmiştir. İsmail Efendi tasavvufun esaslarından bahsederek, tasavvufun İslami açıdan hakikat olup olmadığı, ne zamandan beri bu ilmin var olduğu vb. sorulara cevaplar aramıştır.²⁸

1.2.15. *Aşk*

İsmail Çetin Efendi'nin eseri iki ciltten oluşmaktadır. Toplam 696 sayfadır. Eserde Allah Teâlâ'ya duyulan muhabbet, fenâ, vahdet, vecd, cezbe, zikir gibi konulara değinilmiştir.²⁹

Marifete ermek isteyene kemal ve ruhi vusul derecesinin üzerinde olması ve bu mefhumların anlamlarını idrak etmesi şartı koşulmaktadır. Aksi takdirde onun idraki zor ve son derece karmakarışık olacaktır. Ulaşılan son nokta ise, hakikatleri idrak etmeksizin sadece terimleri bilmek olacaktır ve bu şuhûdî anlamları açıklamak konusunda akli burhana değil, tasvire itimat etmesi öngörülebilir.³⁰

Bu bağlamda bir kişiye yemeğin lezzetinin nasıl olduğunu anlatmak istendiğinde veya bir kişiye çok güzel kokan bir gülün kokusu anlatılmak istendiğindeki durum burada da geçerli olacaktır. Kişinin önünde iki yol vardır; o ya yemeği tadacak veya gülü koklayacaktır ki böylece yemeğin tadını ve gülün kokusunu tasvir edebilsin, karşısındaki de bu tasviri anlayabilsin, kalbî müşahedeleri açıklama noktasında arifin yaptığı işte böyle bir tasvirdir. Leziz bir yemeği tatmayan kişi, ya da güzel kokan bir gülü koklamayan kişi, yemeğin lezzetini de o gülün kokusunu da tam olarak idrak edemez. Bu sebeple, Çetin'in eserlerinde bir takım ruhi yönü bulunan bazı hissi hususlarla teşbihe yöneldiği görülmektedir. İsmail Efendi özellikle aşk metaforunu şuhûddan anlamlara meseleyi yaklaştırmak için müracaat ettiği bir figürdür.

1.2.16. *Özleşme Yolu*

²⁷ İsmail Çetin, *Tasavvuf ve Tevhîd'de Parlak İnciler*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2014).

²⁸ İsmail Çetin, *Tasavvuf*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2013).

²⁹ İsmail Çetin, *Aşk 1-2*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2017).

³⁰ Abbâs el-Ka'bî, *Nazarâtü fi 's-sekâfeti 'l-'irfâniyye*, thk. Hüseyin el-Ekref, (Beyrut: Dârü'l-Meârif el-Hikemiyye, 2017), 34.

Eser Şeyh Fethullah Verkanisî'nin (ö. 1317/1899) *Şeyh Fethullah'ın Risalesi* olarak adlandırılan eserin tercümesidir. İsmail Efendi esere aynı zamanda başlıklar ve dipnotlar da eklemiştir. Eser üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde risalenin tercümesi; ikinci bölümde tasavvuf, tasavvufun kaynağı ve hakikatinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde ise Nakşibendiyye tarikatındaki seyyidlerin menkıbelerine yer verilmiştir.³¹

1.2.17. Terbiye-i Nefs

İsmail Efendi eseri 18.07.1995 tarihinde kaleme almıştır. Eser, 273 sayfadan oluşmaktadır. İsmail Efendi nefis ve nefsin mertebelerini açıkladıktan sonra nefsin heva ve isteklerinden kurtulma yollarından bahsetmiştir.³²

1.2.18. İkinci Hutbenin Sonunda Okunan Âyet'in Esrarı

İsmail Efendi bu eserinde Cuma namazlarında ikinci hutbenin sonunda okunan, “Muhakkak ki Allah adaleti, ihsanı, akrabaya karşı cömert olmayı emreder; hayâsızlığı, kötülüğü ve zorbalığı yasaklar. İşte Allah, aklınızı başınıza almanız diye size böyle öğüt veriyor.”³³ ayetinin izahını yapmıştır. Ayette bahsedilen değerler insanların manevi hayatlarında önemli bir yere sahiptir. Nahl suresinin 90. ayeti, İslam'ın temel ahlâkî değerlerine vurgu yaparak insanların manevi hayatlarına yönelik önemli bir mesaj içermektedir. Ayette; adalet, iyilik yapma ve akrabalara yardım etme gibi değerlerin, insanların manevi gelişimlerinde önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. Bu nedenle, ayet İslam toplumunda ahlâkî değerlerin önemini hatırlatmak ve insanları bu değerleri uygulamaya teşvik etmek için sık sık hatırlatılmıştır. Ayrıca tasavvuf ilmi de insanların Allah Teâlâ'ya daha yakın olmalarını sağlayan ve manevi gelişimlerine yardımcı olan bir ilimdir. Nahl suresi 90. ayeti de tasavvufun gayesine uygun olarak insanların hayatlarında uygulaması gereken manevi değerleri vurgulamıştır. Adalet, iyilik yapma, akrabalara yardım etme gibi değerler insanların manevi gelişimine katkı sağlamış, Allah Teâlâ ile daha yakın olmalarına yardımcı olmuştur. Ayette belirtilen bu değerler, insanların hem manevi hem de sosyal hayatlarında uygulaması gereken ahlâkî değerlerdir. Allah Teâlâ'nın bu değerleri emretmesi, insanların daha iyi bir hayat

³¹ İsmail Çetin, *Özleşme Yolu*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2015).

³² İsmail Çetin, *Terbiye-i Nefs*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2018).

³³ el-Nahl, 16/90.

sürdüremelerine ve toplumsal barışın korunmasına yardımcı olmuştur. Eser, 230 sayfadan oluşmaktadır.³⁴

1.2.19. *Ehli-Sünnetin Nazarı İ'tikâdın Ölçüsüdür*

İsmail Çetin Efendi'nin bu eseri sekiz bölüm ve 905 sayfadan oluşan hacimli bir eserdir. “İlâhiyat”, “Melek ve Melekûta Aid Meseleler”, “Kitaplara İman Meseleleri”, “Nübüvvete Aid Meseleler”, “Kaderle İlgili Mevzû'lar”, “Ahiret Gününe İman”, “İ'tikâdî Ek Meseleler Ve Teklifî Hükümlerde İ'tikâdî Meseleler” kısımlarını içermektedir.³⁵

1.2.20. *Cana Can*

İsmail Efendi'nin *Cana Can* isimli eseri 277 sayfadan oluşmaktadır. Eserde ulûhiyyet ve rubûbiyyet konularına değinildikten sonra Peygamber Efendimizin risaletine itaat etmenin dinin ikinci unsuru olduğundan bahsedilmiştir. Müellif sonrasında çeşitli vird ve dualara yer vermiştir.³⁶

1.2.21. *Gencim Nereye?*

İsmail Efendi'nin *Gencim Nereye?* isimli kitabı günümüz teknoloji çağında gençlerin dünya lezzetlerine kapılarak nefis ve hevalarına uymasının önüne geçmek maksadıyla kaleme alınmıştır. Eser, toplam 443 sayfadan oluşmaktadır.³⁷

1.2.22. *Şuur*

İsmail Efendi eserinde şuurlu bir Müslümanın bir gününde yapması gereken plandan bahsetmiştir. Ayrıca insanın gündelik yaşantısında okuyacağı dualara yer verilmiştir. Eser, 234 sayfadan oluşmaktadır.³⁸

1.2.23. *Edell-Ul-Hayrât Hamd, Senâ, Dua, Salavât*

İsmail Efendi'nin bu eseri *Cana Can* adlı kitabının yeniden düzenlenmiş halidir. 375 sayfadan oluşmuştur. Arapça yayımlandıktan sonra Türkçeye tercümesi yapılmıştır. Eserde günlük dua ve virtlere yer verilmiştir.³⁹

1.2.24. *Cemâat*

³⁴ İsmail Çetin, *İkinci Hutbenin Sonunda Okunan Âyet'in Esrarı*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2013).

³⁵ İsmail Çetin, *Ehli Sünnetin Nazarı İ'tikâdın Ölçüsüdür*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2018).

³⁶ İsmail Çetin, *Cana Can*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2012).

³⁷ İsmail Çetin, *Gencim Nereye?* (Isparta: Dilara Yayınları, 2014).

³⁸ İsmail Çetin, *Şuur*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2013).

³⁹ İsmail Çetin, *Edell-ul-Hayrât Hamd, Senâ, Dua, Salavât*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2014).

İsmail Efendi bu eserine cemaat kavramının tanımı ve faziletlerini açıklayarak giriş yapmıştır. İslam dini, bireysel ibadetin yanı sıra toplumsal ibadeti de önemsemiş ve cemaatle namaz kılmanın önemi üzerinde durmuştur. İnsandaki bilinçli şuur ise cemaat olmakla başlamaktadır. Eser, 349 sayfadan oluşmuştur.⁴⁰

1.2.25. Âyet ve Hadislerle Kudsi Dualar

İsmail Çetin Efendi bu eserinde bid'at olarak aslı bulunmayan suni duaların yaygınlaştığını ifade etmiştir. Bunun önüne geçebilmek için eserde yalnızca Peygamber Efendimiz, sahabe ve tabiine ait sahih veya hasen hadislerle tespit edilen dualara yer verilmiştir. Eser, 497 sayfadan oluşmaktadır.⁴¹

1.2.26. Müslime Genç Şuuru

İsmail Efendi eserinde Müslüman bir kadının doğru bir şekilde dinin emir ve yasaklarına uyarak nasıl bir yaşam sürdürebileceğinden bahsetmiştir. Müslüman bir kadın, İslam dininin öğretilerine uygun olarak yaşamalı, ailesine önem vermelidir. Ayrıca dürüst, güvenilir, yardımsever, saygılı, mütevazı, sabırlı ve hoşgörülü olmalıdır. İslamiyet'in örtünme kurallarına uygun olarak giyinmeli ve kendisini eğitim ve kültür konusunda geliştirmeye gayret etmelidir. Eser, 166 sayfadan oluşmaktadır.⁴²

1.2.27. Müslüman Ailelere Erbain Hadisler

İsmail Çetin Efendi'nin oğlu Ahmed Mücteba Çetin tarafından kaleme alınan bu eser İsmail Efendi'nin kendi eserlerinden alınan hadislerden oluşturulmuştur. Eser, 133 sayfadan meydana gelmiştir.⁴³

1.2.28. Tevessül

İsmail Efendi bu eserinde toplumdaki yanlış tevessül anlayışının doğru bir şekilde anlaşılmasını amaçlamıştır. Tasavvufta tevessül, Allah Teâlâ'nın rızasını kazanmak için yapılan bir ibadettir. Allah Teâlâ'ya kullarının vesileleri aracılığıyla ulaşmaya çalışmaktır. Ancak tevessül denildiğinde Allah Teâlâ'nın sevgili kullarına tapınma ya da onlardan yardım isteme şeklinde bir yanlış anlamaya düşülmemelidir. Çünkü tevessül, Allah Teâlâ'ya yönelik bir

⁴⁰ İsmail Çetin, *Cemaat*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2015).

⁴¹ İsmail Çetin, *Âyet ve Hadislerle Kudsi Dualar*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2016).

⁴² İsmail Çetin, *Müslime Genç Şuuru*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2016).

⁴³ İsmail Çetin, *Müslüman Ailelere Erbain Hadisler*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2016).

arayıştır ve aracı olan kişi ya da kişiler sadece Allah Teâlâ'nın izni ile bunu gerçekleştirebilir. Eser, 92 sayfadan oluşmaktadır.⁴⁴

1.2.29. Sohbet ve Tesettürde Âdab

İsmail Efendi eserde sohbet ve tesettür konusuna değinmiştir. Sohbet ve tesettür adabı, tesettürün ve sohbetin sınırları ve gayesinden bahsetmiştir. Eser, 140 sayfadan meydana gelmiştir.⁴⁵

1.2.30. Yuvanın Yapılışı

İsmail Çetin Efendi bu eserinde sağlıklı bir evliliğin nasıl kurulacağından bahsetmiştir. Eşlerin birbirlerine karşı sorumluluk ve görevlerine âyet ve hadisler ışığında değinilmiştir. Eser, 241 sayfadan oluşmuştur.⁴⁶

1.2.31. Müslümanım

İsmail Efendi eserinde İslam'a dair "İslam nedir?", "Tevhid nedir?", "Güzel ahlak nedir?" gibi sorulara cevap aramıştır. Ayrıca bazı günlük dualara da yer verilmiştir. Eser, 138 sayfadan oluşmaktadır.⁴⁷

1.2.32. İnançlı Gençlik Şuuru

Günümüzde gençliğin yaşamış olduğu sorunlardan kurtarmak amacıyla yazılan bu eser, 123 sayfadan oluşmaktadır.⁴⁸

1.2.33. Bilgi Üzere İman

Eser adıyla müsemma olup iman ile ilgili bilgiler içermektedir. İslam dininde uzak durulması gereken emir ve yasaklara da değinilmiştir. 167 sayfadan oluşmaktadır.⁴⁹

1.2.34. Tebliğ

Eser, 327 sayfadan oluşmuştur. İsmail Efendi, eseri 1980'li yıllarda kaleme almıştır. 2008 yılında bazı düzenlemeler yaparak eseri yeniden yayımlamıştır. İyiliği emredip kötülükten menetmek gayesiyle bu eseri kaleme aldığını beyan etmiştir.⁵⁰

⁴⁴ İsmail Çetin, *Teveşül*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2013).

⁴⁵ İsmail Çetin, *Sohbet ve Tesettürde Âdab*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2015).

⁴⁶ İsmail Çetin, *Yuvanın Yapılışı*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2017).

⁴⁷ İsmail Çetin, *Müslümanım*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2019).

⁴⁸ İsmail Çetin, *İnançlı Gençlik Şuuru*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2016).

⁴⁹ İsmail Çetin, *Bilgi Üzere İman*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2012).

⁵⁰ İsmail Çetin, *Tebliğ*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2013).

1.2.35. Mü'minin

İsmail Efendi eserde konuları soru-cevap şeklinde ele almıştır. *Müslümanım* ismiyle yazmış olduğu eserin genişletilmiş hâlidir. 293 sayfadan oluşmuştur.⁵¹

1.2.36. Nasıl Olmalıyım?

İsmail Efendi, bu eserinde örnek bir Müslümanın nasıl olması gerektiğinden bahsetmiştir. Örnek bir Müslüman, yaşadığı topluma da örnek olmalı ve İslamiyet'in güzelliklerini insanlara göstermeli, dinin yanlış algılanan yönlerini düzeltmeye çalışmalıdır. Aynı zamanda, insanlarla iyi ilişkiler kurarak ve onlara karşı saygılı olarak, İslam'ın barışçıl ve sevgi dolu mesajını yaymayı gaye edinmelidir. Eser, 56 sayfadan meydana gelmiştir.⁵²

1.2.37. Kalbin Diriltilişi

İsmail Efendi bu eserde heva ve hevesinden arınmış olan kalplerin ancak gerçek ilim sahibi olabileceğinden bahsetmiştir. Eser, 181 sayfadan oluşmaktadır.⁵³

1.2.38. Bed'u-l-Emâlî Şerhi

İsmail Efendi'nin bu eseri, Ebû Muhammed (Ebü'l-Hasen) Sirâcüddîn Alî b. Osmân b. Muhammed b. Süleymân et-Teymî eş-Şehîdî el-Fergânî el-Ûşî'ye (ö. 575/1179) ait *el-Emâlî* isimli akait kitabının şerhidir. Eser, 161 sayfadan oluşmuştur.⁵⁴

1.2.39. Âmentü

İsmail Çetin Efendi, bu eserini Allah Teâlâ'nın rızasını kazanmayı amaçladığından kaleme aldığını belirtmiştir. Çetin, iman esaslarının açıklamasından, hadislerden ve otuz üç farzdan bahsetmektedir. Eser, 45 sayfadan oluşmaktadır.⁵⁵

1.2.40. Sevgi Bağı

İsmail Efendi gerçek bir imanla kul ile Allah Teâlâ arasında zikir ve dualara “sevgi bağı” ismini vermiştir. 229 sayfadan oluşan bu eserde “Hizb-i Âzam” duası, namazlarda sonra yapılacak tesbihler ve faziletli dualara da yer verilmiştir.⁵⁶

1.2.41. Azizlerle

⁵¹ İsmail Çetin, *Mü'minin*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2013).

⁵² İsmail Çetin, *Nasıl Olmalıyım?* (Isparta: Dilara Yayınları, 2015).

⁵³ İsmail Çetin, *Kalbin Diriltilişi*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2013).

⁵⁴ İsmail Çetin, *Bed'ul-Emâlî Şerhi*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2013).

⁵⁵ İsmail Çetin, *Âmentü*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2019).

⁵⁶ İsmail Çetin, *Sevgi Bağı*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2019).

İsmail Çetin Efendi'nin bu eseri 142 sayfa ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde iyi niyet ve tahkiki iman, ikinci bölümde imanın sınıflarını ele almış üçüncü bölümde ise ihvana yönelik tavsiyelerde bulunulmuştur.⁵⁷

1.2.42. Keler

İsmail Efendi'nin yazıp oğlunun yayımlamış olduğu bu eser dünyada yaygınlaşan fitnelerden insanları koruyup sırât-ı müstakîme ulaştırmak gayesiyle kaleme alınmıştır. Eser, 100 sayfadan meydana gelmiştir.⁵⁸

1.2.43. Milliyetçilik Şuurumuz

İsmail Efendi bu eserinde “ümme”, “millet”, “milliyetçilik” kavramlarının anlamlarını ele alarak İslam milliyetçiliği hakkında insanların kafasında yer eden soru işaretlerinin kaybolmasını amaçlamıştır. Eser, 165 sayfadan oluşmuştur.⁵⁹

1.2.44. Bilir Misin?

İsmail Efendi, 225 sayfadan oluşan bu eseri bilhassa çocuklara ithaf ettiğini ifade etmiştir. Kitap içeriği soru-cevap şeklinde oluşmaktadır. Eserde iman ve İslam kaideleri gibi konular yer almaktadır.⁶⁰

1.2.45. Ölçüler

Eser, 853 sayfadan oluşan geniş hacimli bir yapıttır. İsmail Çetin Efendi'nin bu eseri teklifî hükümlerde ölçüler; helal, haram ve mekruhlarda ölçüler; ilmî ve kalbî helal, haram ve mekruhlarda ölçüler; ferde nazaran haram ve mekruhlarda ölçüler; topluma nazaran haram ve mekruhlarda ölçüler; ibadette haram ve mekruhlarda ölçüler; siyasi işlerde dini ölçüler; hukuk ve iktisatta ölçüler olmak üzere sekiz bölümden meydana gelmiştir.⁶¹

2. İsmail Çetin Efendi'nin Tasavvufi Görüşleri

İsmail Çetin'e göre Allah'ı ve ilm-i meâdı yani ahiret ilmini bilmek, tasavvufun ve irfan ilminin yegâne hedefidir. Bu bilgidен kasıt, sıradan fakihın taklit ederek öğrendiği bir bilgi değildir. Taklit ile meşgul olan ve bu surete tabii olan kişiye hakikatlerin yolu -metafizik ilmine gönül veren değerli insanlara açıldığı gibi- açılmaz. Yine tasavvuf sırf araştırma yapmak da

⁵⁷ İsmail Çetin, *Azizlerle*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2012).

⁵⁸ İsmail Çetin, *Keler*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2012).

⁵⁹ İsmail Çetin, *Milliyetçilik Şuurumuz*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2013).

⁶⁰ İsmail Çetin, *Bilir Misin?* (Isparta: Dilara Yayınları, 2016).

⁶¹ İsmail Çetin, *Ölçüler*, (Isparta: Dilara Yayınları, 2021).

değildir. İsmail Efendi tasavvufu tövbe ederek şirk koştuktan, Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarına uymamaktan ve fasıklıktan uzaklaşıp Allah Teâlâ'ya sığınarak Peygamber Efendimizin şeriatını benimsemek olarak tanımlamıştır.⁶²

İsmail Efendi, marifet kavramı ile de etimolojik bağı olan firâr-ı ilâllahı, iyi niyet besleyerek Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarını uyup ona itaat ederek ve insanlardan uzaklaşmakla İslam dinine iltica etmek olarak tanımlamıştır. Tasavvufun kökeninin ise firâr-ı ilallâh olduğunu söylemiştir.⁶³ Bu bağlamda Arapça bir ifade olan firâr-ı ilâllah, insanın dünyevi dağınıklıklardan uzak durarak kendini Allah Teâlâ'ya ibadet etmeye ve kendini adama eylemine yönelmesidir. Kişinin ruhsal gelişimini engelleyebilecek maddi mallardan, dünyevi zevklerden uzaklaşmayı ve bunun yerine Allah Teâlâ'ya yakınlık arayışına odaklanmayı içermektedir. Birçok tasavvuf bilgini manevi arınma ve aydınlanmaya ulaşmanın bir aracı olarak firâr-ı ilâllahın önemini vurgulamıştır. Dünyanın dikkat dağıtıcılarından uzaklaşmaya dua ve diğer manevi uygulamalar yoluyla Allah Teâlâ'yı anmaya odaklanmaya teşvik etmişlerdir. Firâr-ı ilâllah İslam dininde maneviyatta merkezi bir kavramdır. Bu kavram iç huzur ve manevi doyuma ulaşmanın bir aracı olarak Allah Teâlâ'ya yönelmenin ve ona sığınmanın önemi vurgulamaktadır.

Firâr, var olmayandan hiç yok olmaya kaçmak demektir. Hiç yok olmayan ise Allah Teâlâ'dır. Firârı üç kısımda inceleyecek olursak firâr-ı avam; cehaletten uzaklaşıp ilme, tembellikten çalışmaya ve darlıktan genişliğe kaçmaktır. Firâr-ı has, yüzeysel hazlardan uzaklaşarak asıl ve öze yönelmek olarak tasvir edilmiştir. En yüksek seviyede, hasların üstü ve hasların firârı ise Allah Teâlâ'dan başka her şeyden Allah Teâlâ'ya doğru kaçmak ve sonunda da firârdan firâr etmek olarak nitelendirilmiştir. Bir anlamda, Allah Teâlâ'ya yakınlaşmak için her şeyden uzaklaşmayı ifade etmektedir.⁶⁴

İsmail Efendi, asr-ı saâdetde tasavvuf ilmi kavram olarak olmasa da yaşantıda ve uygulamalarda her zaman var olduğunu belirtmiştir.⁶⁵ İsmail Efendi tasavvufun kaynağını Kur'an-ı Kerim ve Peygamber Efendimizin hadisleri olduğunu beyan etmiştir. Çetin, tasavvufun konusunu ise kalbi Allah Teâlâ'dan başkasından arındırmak, nefsin aleyhinde yahut

⁶² Çetin, *Tasavvuf*, 13.

⁶³ Çetin, *Tasavvuf*, 13.

⁶⁴ Ebü'r-Rebî' Afifüddîn Süleymân b. Şemsiddîn Tilimsânî, *Şerhu Menâzili's-Sâirîn ile'l-Hakki'l-Mübîn*, nşr. Abdülhâfız Mansûr (Tunus: Dâru't-Türkî, 1989), 1/101.

⁶⁵ Çetin, *Tasavvuf*, 15.

lehinde olan hükümleri bilmek, İslam dininin emir ve yasaklarına uyararak samimi bir şekilde Allah Teâlâ'yı zikretmek olarak ifade etmiştir.⁶⁶ Şeriatın sınırları dışına çıkan tasavvufî anlayışı İslam ile bağdaştırmak doğru sayılmamıştır. Bilakis tasavvuf şeriata tutunmayı, ahlak sınırlarını gözetmeyi istemektedir.⁶⁷ İsmail Efendi, tasavvufun eylem olarak Allah Teâlâ'ya itaat etmek, irşat ehli ile beraber olmak, Kur'an-ı Kerim'in hükümlerine göre hareket etmek, Müslümanlara değer vermek olarak belirtmiştir.⁶⁸

İsmail Efendi tasavvufun on üç esası olduğunu ifade etmiştir. Birinci esas, tevhiddir.⁶⁹ Tevhid, İslam dininin öğretileri arasında en önemli konulardan biri olduğu gibi tasavvufun da birinci esasıdır. Çünkü İslam'ın tüm inanç ve uygulamaları tevhid prensibine dayanmaktadır. Tevhid, insanların Allah Teâlâ'ya iman etmeleri, ona ibadet etmeleri ve sadece ona yönelmeleri gerektiğini öğretmiştir. Tevhid, Allah Teâlâ'nın birliği ve varlığının tek olduğunu kabul etmektir. Bir şeyin tek olduğunu bilmek de tevhittir. "Allah Teâlâ tektir." sözünün manası ise şöyle açıklanmıştır: O sıfatlarına yeni bir ekleme ya da çıkarmanın sahih olmadığı zattır. Bir insan için "tek insan" denilebilmiştir ancak "eli ve ayağı olmayan bir insan" da denilebilir. İnsandan bir sıfatı kaldırmak mümkün olmuştur. Allah Teâlâ ise zatı itibariyle tektir. Allah Teâlâ her şeyi ile insanlar ve varlıklar için kullanılan isim ve sıfatlardan ayrıdır.⁷⁰ İsmail Çetin, tevhid konusunda İslam dininde ayrılık olmadığını söylemiştir. Her mümin Allah Teâlâ'nın vücuduna, vücubuna, birliğine inanmıştır.⁷¹ Tevhidin gerçekleşmesi ihlas, tenzih, tecrit ve tefrit ile gerçekleşmektedir.⁷² İsmail Efendi tasavvufun ikinci esasının tövbe olduğunu belirtmiştir.⁷³ Tasavvuf âlimleri, tövbenin sadece bir dudak hizmeti olmaması gerektiğini öğretmişlerdir. Tövbe; tam bir kalp hizmeti olmalıdır ve kişinin samimi bir şekilde pişmanlık duyması, hatasını düzeltmeye kararlı olması gerekmektedir. Bu nedenle tasavvuf, kişilerin manevi olarak gelişmesi ve Allah Teâlâ'ya daha yakınlaşması için tövbenin samimi bir şekilde yapılması gerektiğini öğütlemiştir. İsmail Efendi, tövbeyi Allah Teâlâ'nın yasaklarından kaçınmak, günahları terk etmek, kısacası kişiyi Allah Teâlâ'dan uzaklaştırıcı bütün sebeplerden uzaklaşması olarak ifade etmiştir. Bir şeyi terk edebilmek o şeyin verdiği zararların bilinmesine

⁶⁶ Çetin, *Tasavvuf*, 18.

⁶⁷ Kâmil Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2015) 37.

⁶⁸ Çetin, *Tasavvuf*, 20.

⁶⁹ Çetin, *Tasavvuf*, 27.

⁷⁰ Abdülkerim Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi*, çev. Doç. Dr. Dilaver Selvi (İstanbul: Semerkand Yayınları, 2019) 557.

⁷¹ Çetin, *Mü'minin İstikâmeti; Velînin Kerâmetidir*, 149-150.

⁷² Çetin, *Tasavvuf*, 48.

⁷³ Çetin, *Tasavvuf*, 62.

bağlıdır. Günahlarının Allah Teâlâ'dan uzaklaşmasına neden olduğunu bilen birisi için günahlar kişiyi pişmanlığa sevk etmiştir.⁷⁴ Tasavvufun üçüncü esası ise Allah Teâlâ'nın emirlerine uymak anlamında teslim olduğunu ifade etmiştir.⁷⁵ Tasavvuf âlimleri, Allah Teâlâ'ya tam bir teslimiyetin, insanların manevi gelişimleri ve Allah Teâlâ'ya yakınlaşmaları için çok önemli olduğunu öğretirler. İnsanlar, Allah Teâlâ'ya tam bir güven ve teslimiyetle yaklaştıklarında, Allah Teâlâ'nın rahmeti ve bağışlamasıyla kendilerini yenileyebilmiş ve manevi hayatlarında derinleşebilmişlerdir. Takva ise tasavvufun dördüncü esasıdır. "... akıbet, takva sahiplerinindir."⁷⁶ ayetinde en güzel sonuca takva ile ulaşılacağı ifade edilmiştir. Tasavvuf ilmi de insanların Allah Teâlâ'ya daha yakın olmalarını sağlamak için vardır. Bu nedenle insanların takva sahibi olmalarına katkı sağlamıştır. İnsanlar, tasavvuf yoluyla manevi hayatlarını geliştirirken aynı zamanda Allah Teâlâ'ya karşı takva sahibi olarak yaşamalarını da öğrenmişlerdir. Takva; şirkten, gösteriş yapmaktan, nifak gibi Allah Teâlâ'nın azabına neden olacak davranışlardan Allah Teâlâ'dan korkulduğu için kaçınılmasıdır.⁷⁷ Çetin, tasavvufun beşinci esasının tevekkül olduğunu söylemiştir. Tasavvufî düşünce ile insanlar Allah Teâlâ'nın takdiri doğrultusunda hareket etmeyi öğrenmişler, doğru tevekkül anlayışını daha iyi kavramışlardır. Bu da insanların zorluklar karşısında daha dirençli ve cesaretli olmalarını sağlamıştır. Tevekkül, İslam inancına derinden dayanan ve inananları, karşılaştıkları sıkıntılarda Allah Teâlâ'nın planına tam bir güven duymaya teşvik eden bir kavramdır.⁷⁸ Tevekkül ise kişinin kendi kuvvetine değil sadece Allah Teâlâ'ya güvenmesi eylemlerde nedenlere sarılması demektir.⁷⁹ Tasavvufta altıncı esas olan sohbette; teslim, sevgi ve samimi bir şekilde birliktelik demektir.⁸⁰ Bu kavram, tasavvuf düşüncesinde merkezî bir yer tutmuştur ve Allah Teâlâ'ya yönelik bir tutkuyu, sevgiyi ve bağlılığı ifade etmiştir. Muhabbet, tasavvuf âlimlerinin Allah Teâlâ'ya olan sevgisini ifade etmek için kullandığı bir terimdir. Muhabbet; Allah Teâlâ'ya olan bağlılık, saygı ve sevginin özüdür ve tasavvuf yolunda ilerlemenin anahtarı sayılmıştır. Muhabbet kavramı tasavvufî literatürde çok sık tekrarlanan kavramlardan biridir.

⁷⁴ Çetin, *Terbiye-i Nefs*, 188.

⁷⁵ Çetin, *Tasavvuf*, 68.

⁷⁶ el-A'raf, 7/128.

⁷⁷ Çetin, *Tasavvuf*, 70.

⁷⁸ Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*, çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk (İstanbul: İşaret Yayınları, 1999), 2/560.

⁷⁹ Çetin, *Tasavvuf*, 73.

⁸⁰ Çetin, *Tasavvuf*, 76.

“Muhabbet kavramının sözlük anlamı ise mahabbet şeklinde sevgi, kalbî alaka, aşk gibi anlamlara gelmektedir.”⁸¹

İsmail Efendi tasavvufun yedinci esasını sıdk olarak belirtmiştir. “Şüphenin itikattan uzak olması amelde herhangi bir kusurun bulunmaması” cümlesiyle ifade etmiştir.⁸² Tasavvufta sıdk, insanın iç dünyasıyla barışık olmasını, kendisi ve Allah Teâlâ ile olan ilişkisinde dürüst ve samimi olmasını gerektirmiştir. Tasavvuf yolunda ilerleyen bir kişi, kendisiyle olan ilişkisinde dürüst ve samimi olmalıdır. Bu, kişinin iç dünyasının arındırılması, Allah Teâlâ’ya yönelik samimi bir niyetin geliştirilmesi ve manevi ilerlemenin sağlanması için önemlidir. Kişi, kendisiyle olan ilişkisinde sıdkı sağladığında; Allah Teâlâ olan ilişkisinde de daha samimi ve dürüst bir bağ kurabilmiştir. Çetin, tasavvufun sekizinci esasını sabır olarak beyan etmiştir. Sabır kelimesi Arapça bir sözcük olup s-b-r kökünden türetilmiştir. Sözlük anlamı dayanma, dayanıklılık, karşılaştığı zorluklarda ya da başına gelmiş veya gelecek olan şeylerde endişelenmeden bekleme, Allah Teâlâ’ya karşı isyanı terk etmek anlamında kullanılmıştır.⁸³ İsmail Efendi sabrı; dinî görevleri yapmakta sebat etmek, Allah Teâlâ’nın emir ve yasaklarını yerine getirip cenneti arzulamak olarak ifade etmiştir.⁸⁴ Sabır, insanın nefsiyle mücadelesinde önemli bir rol oynamıştır ve nefsi yenmek için tasavvuf yolculuğunda sabırlı olmak önemlidir. Dokuzuncu esas olan safâyı İsmail Efendi, kişinin Allah Teâlâ’nın rızasına ulaşmasında engel olan heva ve isteklerden arınmak olarak açıklanmaktadır.⁸⁵ Safâ, kişinin iç dünyasında da önemli bir yere sahiptir. Kişi, bunun için kötü düşüncelerden, kötü alışkanlıklardan, kötü davranışlardan ve günahlardan uzak durmalıdır. Safâ, kişinin Allah Teâlâ’ya daha yakın olabilmesi için gereklidir. İsmail Çetin Efendi’ye göre tasavvufun onuncu esas vüdd’dür. Vüdd’; Arapça kökenli bir kelime olup aşk, sevgi, bağlılık, özlem gibi duyguları ifade etmiştir. İslam geleneğinde de önemli bir yeri vardır. Vüdd’; Allah Teâlâ’ya olan bağlılığı, sevgiyi ve sadakati ifade etmiştir. Allah Teâlâ’ya duyulan vüdd’, kişinin ona yönelmesi ve onun yolunda ilerlemesi için gerekli sayılmıştır. Vüdd’ sevgi makamıdır. İnsan doğası gereği lütfu sevmiştir. Allah Teâlâ’nın ihsanını gördükçe de Allah Teâlâ yolunda mücahede etmiştir. Bunun sonucunda ise Allah Teâlâ sevgisini insanların kalbine ilham etmiştir.

⁸¹ Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 673.

⁸² Çetin, *Tasavvuf*, 80-81.

⁸³ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Marifet Yayınları, 1991), 408.

⁸⁴ Çetin, *Tasavvuf*, 89.

⁸⁵ Çetin, *Tasavvuf*, 92.

“İman edip dünya ve ahiret için yararlı işler yapanlara gelince, rahman onlar için (gönüllerde) bir sevgi yaratacaktır.”⁸⁶ mealindeki ayet buna işaret etmektedir.⁸⁷ Vüdd’, sevginin orta derecesi demektir. Sonucunda ise aşka ulaşılmaktadır. Allah Teâlâ, sevdiği kimselerin kalbine sevgisini yerleştirmiştir.⁸⁸ Çetin, tasavvufun on birinci esasını virtlerle takarrüb olarak belirtmiştir.⁸⁹ Tekarrüb, Allah Teâlâ’ya yaklaşma ve ona ulaşma sürecini ifade etmektedir. Bu süreç kişinin nefsinin arındırması, manevi disiplinleri uygulaması ve ibadetlerini arttırmasıyla gerçekleşmiştir. Kişi, virtler ile Allah Teâlâ’ya yaklaşma sürecini daha da hızlandırabilir. Tasavvufun on ikinci esası ise vefadır. İsmail Efendi vefa kavramını Müslüman olduğunu beyan eden bir kimsenin Müslümanca bir yaşam sürdürmesi olarak açıklanmıştır.⁹⁰ Vefa; ruhu gafletten arındırmak, zihni dünya meşgaleleri ile bulanıklaştırmamak, bezm-i eleste Allah Teâlâ’ya verilen sözde durmak gibi manalarda kullanılmıştır.⁹¹ Sufiler, vefa kavramına çok önem vermişlerdir. Çünkü vefa, Allah Teâlâ’ya ve insanlara karşı olan sorumlulukları yerine getirmek ve Allah Teâlâ’ya yaklaşma sürecinde bir adımdır. İsmail Efendi tasavvufun on üçüncü esasını fütüvvet ve fakr olarak belirtmiştir. Fetâ kelimesinin sözlük anlamı “genç, yiğit, cömert”tir. Fütüvvet ise “erdemlilik, şecaat, cömertlik” gibi anlamlara gelir. Fütüvvet tasavvufun erken dönemlerinde 8. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmıştır. Fetâ kavramı sufi olarak kullanılırken, fütüvvet ise tasavvuf olarak adlandırılmıştır.⁹² İsmail Efendi tasavvufta kavram olarak fütüvveti, dünya hayatına karşılık ahireti, nefesine karşılık Müslüman kardeşini tercih etmek olarak ifade etmiştir.⁹³ Fakr ise dünya metanını bulamamak değil, bulduğu dünya metana kalpte yer vermemek demektir.⁹⁴ Fakr kavramı, tasavvufta önemli bir yer tutmuştur. Çünkü kişi kendini tamamen Allah Teâlâ’ya teslim ettiğinde, yalnızca Allah Teâlâ’nın ondan istediklerini yerine getirmeye çalışıp kalbindeki bütün arzuları bırakmıştır. Fakr, aynı zamanda tevazu ve sabır gibi erdemlerin de temelini oluşturmuştur. Fakr, sadece maddi yoksulluğu değil, aynı zamanda kalbin yoksulluğunu da ifade etmiştir. Kişi kendini Allah Teâlâ’nın her şeye gücü yeten bir varlık olduğunu kabul ederek, her şeyin Allah Teâlâ’nın kontrolünde olduğunu anlamış ve kendini teslim etmiştir. Bu sayede, kişi nefsinden ve dünyevi arzularından arınarak

⁸⁶ el-Meryem, 19/96.

⁸⁷ Çetin, *İttiba’ Ehli Sünnete’dir*, 560.

⁸⁸ Çetin, *Tasavvuf*, 107.

⁸⁹ Çetin, *Tasavvuf*, 121.

⁹⁰ Çetin, *Tasavvuf*, 180.

⁹¹ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Marifet Yayınları, 1995), 562.

⁹² Süleyman Uludağ, “Fütüvvet”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 1996), 13/259-260.

⁹³ Çetin, *Tasavvuf*, 193-194.

⁹⁴ Çetin, *Tasavvuf*, 197.

manevi zenginliğe ulaşmıştır. İsmail Efendi, Hâtim el-Esam'dan (ö. 237/851) rivâyetle şöyle aktarmıştır:

Tasavvufa girmek isteyenlerin kendisini beyaz, siyah, kırmızı ve yeşil olmak üzere dört ölüme hazırlaması gerekmiştir. Beyaz ölüm, açlığa alışmak, siyah ölüm, halk tarafından gösterilen eza ve cefaya tahammül etmek, kırmızı ölüm, nefesine muhalefet etmek, yeşil ölüm ise fakirliğe rıza göstermek” olarak buyurmuştur.⁹⁵

İsmail Efendi eserinde tasavvufun yedi usulden meydana geldiğine de yer vermiştir. Bunlar Kur'an-ı Kerim'in hükümlerine tabi olmak, Peygamber Efendimizin getirmiş olduğu dine uymak, haram lokmadan kaçınmak, insanlara sıkıntı veren şeylerden kaçınmak, Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarına uymak ve uymadığı zaman geciktirmeden tövbe etmek, insanlar üzerinde hak bırakmamaktır.⁹⁶

İsmail Efendi tasavvuf ilmini vâridât ve vird olarak iki bölümde ele almıştır. Birincisi ahlak ilmi diğeri ise hikmettir. Hikmetin insana bahşedilmesini vâridât olarak tarif etmiştir.⁹⁷ İsmail Çetin Efendi tasavvufun zahirî uygulanışına “abdiyyet”, batini uygulanışına ise “ubüdiyyet” ismini vermiştir. Kısaca tasavvufu İslam'ın emrettiği her şeye uymak olarak ifade etmiştir. Kişi, Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarına itaat ettiğinde o kimseye sufi ya da âbid ismi verilmiştir. Çetin, tasavvufu beş temel üzerinde açıklamıştır. Gizli şirkten uzak durarak samimiyetle ibadet etmek bunlardan ilkidir. Kişi yalnızca Allah Teâlâ'nın rızasını kazanmayı gaye edinmelidir. Allah Teâlâ'nın rızası ise ihsan ile kazanılmalıdır. Ölmeden önce kendini ölmüşlerden saymak da tasavvufun temel ilkelerindedir. Kişi ebediyete intikal etmeden önce kendini hesaba çekmeyi bilmelidir. Daima Allah Teâlâ'yı zikretmek tasavvufun bir diğer temelidir. Zikir, Allah Teâlâ'nın adını anmak, ona dua etmek ve ona yakınlaşmak için yapılan bir ibadettir. Zikretmek, insanın Allah Teâlâ'ya olan bağlılığını artırır ve iç huzurunu sağlar. Yaptığımız tövbelerde kararlı ve istikrarlı olmayı tasavvufun beşinci temeli olarak ifade etmiştir. Kişi, tövbe ettiği zaman bir daha o günahına dönmemeye gayret etmelidir.⁹⁸

İsmail Çetin'e göre tasavvuf ve fıkıh İslam dininde önemli iki disiplindir. İsmail Efendi, tasavvufun dine olan bağlantısının fıkıhın dine olan bağlantısı gibi olduğunu ifade etmiştir. Fıkıh

⁹⁵ Ebû Abdırrahmân Muhammed b. el-Hüseyn es-Sülemî, *Tabakâtu's-Süfiyye*, (b.y.: y.y., ts.), 93; Muhammed Abdürraûf el-Münâvî, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye*, (b.y.: y.y., ts.), 393., Ebü'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed es-Sâlihî el-Hanbelî, *Şezerâtü'z-zeheb*, (b.y.: y.y., ts.), 2/87. akt. Çetin, *Aşk*, 1/88.

⁹⁶ Çetin, *Aşk*, 1/95.

⁹⁷ Çetin, *İttiba' Ehli Sünnete'dir*, 388.

⁹⁸ Çetin, *İttiba' Ehli Sünnete'dir*, 390.

ruhta beden, tasavvuf ise bedende ruh gibi sayılmıştır. İsmail Efendi, fıkıh ve tasavvufun bir yönüyle birleşirken diğer bir yönüyle birbirinden ayrıldığını ifade etmiştir. Bâtının aslında zahir olduğunu birbirinden tam anlamıyla ayrı sayılmadığını ifade eden Çetin, zahir ile bâtını bir bütün saymanın da tasavvuf, hikmet ya da hakikat ile isimlendirildiğini beyan etmiştir. İsmail Efendi hikmet ve hakikatin gerçekleşmesinin ise günahların terki, Peygamber Efendimizin sünnetine tabi olmak ile oluşacağını söylemiştir.⁹⁹ Tasavvufta asıl gayenin ise nefsin heva ve isteklerinden uzaklaşarak Allah Teâlâ'ya itaat edip yakın makamına ulaşabilmek olduğunu ifade etmiştir. Kişinin imanı ve amelleri bu makama ulaştığında tasavvuf kavramıyla açıklanmıştır.¹⁰⁰ İsmail Çetin, ashap ve tabiin zamanında fıkıh ile tasavvuf arasında bir ayrım olmadığını, tebeu't-tâbiîn zamanında ilmi meselelere “fıkıh, tasavvuf, zühd...” gibi isimler verilmeye başlandığından bahsetmiştir.¹⁰¹ İsmail Efendi, Mâlik b. Enes'in (ö. 179/795) “Tasavvufu fikihtan ayrı düşünerek, fıkıh ilmini izhar edip tasavvuf ilmini inkâr etmek fasıklık; fıkıh, tasavvuftan ayrıdır diyerek sufiliği izhar edip fıkıh ilmini inkâr eden zındıktır.” sözünü aktararak fıkıh ve tasavvuf ilminin İslam dini içerisinde birbirine sıkıca bağlı olduğunu ve birbirini tamamladığını ifade etmiştir.¹⁰²

Bu bağlamda farklı odaklarına rağmen, iki disiplin arasında örtüşme vardır. Örneğin fıkıh, namaz ve oruç gibi tasavvuf uygulamaları için yasal çerçeveyi sağlarken tasavvuf bu uygulamaların daha içten ve özveriyle nasıl yapılacağına dair manevi rehberlik sunmuştur. Bu şekilde tasavvuf uygulamalarının manevi önemini vurgulayarak fıkıh pratiği zenginleştirebilir. Ayrıca bazı tasavvuf bilginleri, Kur'an-ı Kerim ve hadis anlayışlarına dayanarak İslam hukukuna yeni yorumlar ve görüşler sunup İslam hukukunun gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Tersine bazı hukukçular da İslam hukukunun yorumlanmasında manevi içgörünün değerini kabul ederek yasal kararlarını bildirmek için tasavvuf öğretilerinden de yararlanmışlardır. Tasavvuf ve fıkıh İslam içinde farklı disiplinler olarak anılsa da birbirlerinin tamamlayıcıdır. İslam'a aynı bütüncül yaklaşımın farklı yönleri olarak görülmüştür.

⁹⁹ Çetin, *Tasavvuf ve Tevhid'de Parlak İnciler*, 71.

¹⁰⁰ Çetin, *Tasavvuf ve Tevhid'de Parlak İnciler*, 125.

¹⁰¹ Çetin, *Aşk*, 1/119.

¹⁰² Ahmed bin Muhammed bin El-Mehdi bin Acibe El-Haseni, *Îkâz-ul Himem fî Şerh-il-Hikem*, (b.y.: y.y., ts.), 1/9-11., İbn Atâullah el-İskenderî, *El-Muhkem Fî Şerhi'l-Hikem*, (b.y.: y.y., ts.), 1/74-76., Ebû Abdillâh Muhammed b. İbrâhîm b. Abdillâh en-Nefzî er-Rundî, *Ğaysü'l-mevâhib*, (b.y.: y.y., ts.), 1/127., Muhammed Emin Erbilî, *Tenvîr-ul-Kulûb*, (b.y.: y.y., ts.), 408., akt. Çetin, *Aşk*, 1/120.

SONUÇ

Son devrin din âlimlerinden olan İsmail Çetin Efendi'nin kabri Isparta'da bulunmaktadır. İsmail Çetin Efendi ebediyete intikal etmeden evvel “Şöhret başa beladır.” kaidesiyle ün ve şöhretten kaçınmıştır. Bundan dolayıdır ki vefatından sonra eserleri ve ilmî faaliyetleri her geçen gün daha da artarak insanlara ulaşmaya devam etmektedir. İsmail Çetin Efendi, vefatından sonra da kendisiyle konuşup onu anlayıp yaşatmak isteyenlere eserlerinden istifade edebileceğini beyan etmiştir. Türkçe ve Arapça eserleri bulunan İsmail Efendi'nin birçok eseri de ücretsiz olarak okuyucuların istifadesine sunulmuştur. Eserlerinde insanların zihinlerini meşgul eden birçok dinî ve itikadi soruların cevaplarını bulabilmek mümkündür.

Daha önceki değerlendirmeler çerçevesinde İsmail Efendi'nin tasavvufu hayatının her alanına nakşetmiş, bunu eserlerinde anlatmakla yetinmeyip hayatına bizzat tatbik etmiş bir şahsiyet olduğu belirtilmelidir. Tasavvuf kitaplarının yanı sıra akait, fıkıh, hadis konulu eserleri de bulunan velut yazar görüşlerini ayet ve hadislere sıkça yer vererek desteklemiştir. İsmail Çetin Efendi eserlerinde holistik bir yaklaşım sergilemiş, tasavvuf ve fıkıh gibi İslami ilimlerin birbirlerinden ayrışan değil, ortak noktaları ile birbirini tamamlayan özelliğine vurgu yapmıştır. Bu açıdan onun sufi kimliğinin yanında aynı zamanda derin bir fikhî bakış açısına sahip olduğu söylenebilir. Günümüzde Türkiye başta olmak üzere pek çok farklı ülkede yetiştirdiği öğrencileri mevcuttur. Kendisi bu vesileyle pek çok öğrenci yurdunun ve caminin inşa edilmesine de öncülük etmiştir.

KAYNAKÇA

- Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. Ankara: Otto Yayınları, 2017.
- Çetin, İsmail. *Ahlaki Reçeteler*. Isparta: Dilara Yayınları, 2017.
- Çetin, İsmail. *Âmentü*. Isparta: Dilara Yayınları, 2019.
- Çetin, İsmail. *Aşk 1-2*. Isparta: Dilara Yayınları, 2017.
- Çetin, İsmail. *Âyet ve Hadislerle Kudsi Dualar*. Isparta: Dilara Yayınları, 2016.
- Çetin, İsmail. *Azizlerle*. Isparta: Dilara Yayınları, 2012.
- Çetin, İsmail. *Bed'ul-Emâlî Şerhi*. Isparta: Dilara Yayınları, 2013.
- Çetin, İsmail. *Bilgi Üzere İman*. Isparta: Dilara Yayınları, 2012.
- Çetin, İsmail. *Bilir Misin?* Isparta: Dilara Yayınları, 2016.
- Çetin, İsmail. *Cana Can*. Isparta: Dilara Yayınları, 2012.
- Çetin, İsmail. *Cemâat*. Isparta: Dilara Yayınları, 2015.
- Çetin, İsmail. *Edeble Varış Lütufla Dönüş*. Isparta: Dilara Yayınları, 2014.
- Çetin, İsmail. *Edell-ul-Hayrât Hamd, Senâ, Dua, Salavât*. Isparta: Dilara Yayınları, 2014.
- Çetin, İsmail. *Ehl-i Sünnetin Nazarı İ'tikâdın Ölçüsüdür*. Isparta: Dilara Yayınları, 2018.
- Çetin, İsmail. *Evrâd-ı Bahâiyye'nin Tercüme ve Şerhi*. Isparta: Dilara Yayınları, 2013.
- Çetin, İsmail. *Gencim Nereye?* Isparta: Dilara Yayınları, 2014.
- Çetin, İsmail. *Gönlümde Hikmet Pınarının Arısı*. Isparta: Dilara Yayınları, 2013.
- Çetin, İsmail. *İkinci Hutbenin Sonunda Okunan Âyet'in Esrarı*. Isparta: Dilara Yayınları, 2013.
- Çetin, İsmail. *İnançlı Gençlik Şuuru*. Isparta: Dilara Yayınları, 2016.
- Çetin, İsmail. *İnsan ve Vazifesi*. Isparta: Dilara Yayınları, 2016.
- Çetin, İsmail. *İttiba' Ehl-i Sünnete'dir*. Isparta: Dilara Yayınları, 2010.
- Çetin, İsmail. *Kalbin Diriltilişi*. Isparta: Dilara Yayınları, 2013.
- Çetin, İsmail. *Keler*. Isparta: Dilara Yayınları, 2012.
- Çetin, İsmail. *Milliyetçilik Şuurumuz*. Isparta: Dilara Yayınları, 2013.
- Çetin, İsmail. *Mufassal Medeni Ahlak*. Isparta: Dilara Yayınları, 2018.
- Çetin, İsmail. *Mü'minim*. Isparta: Dilara Yayınları, 2013.
- Çetin, İsmail. *Mü'minin İstikâmeti; Velînin Kerâmetidir*. Isparta: Dilara Yayınları, 2015.
- Çetin, İsmail. *Müslime Genç Şuuru*. Isparta: Dilara Yayınları, 2016.
- Çetin, İsmail. *Müslüman Ailelere Erbain Hadisler*. Isparta: Dilara Yayınları, 2016.
- Çetin, İsmail. *Müslümanım*. Isparta: Dilara Yayınları, 2019.
- Çetin, İsmail. *Nasıl Olmalıyım?* Isparta: Dilara Yayınları, 2015.
- Çetin, İsmail. *Olgunluk Günahdan Sakınmaktır*. Isparta: Dilara Yayınları, 2017.
- Çetin, İsmail. *Ölçüler*. Isparta: Dilara Yayınları, 2021.
- Çetin, İsmail. *Özleşme Yolu*. Isparta: Dilara Yayınları, 2015.
- Çetin, İsmail. *Sevgi Bağı*. Isparta: Dilara Yayınları, 2019.
- Çetin, İsmail. *Sohbet ve Tesettürde Âdab*. Isparta: Dilara Yayınları, 2015.
- Çetin, İsmail. *Şimdi: Hayatım, Hicretim*, drl. Ahmed Mücteba Çetin, Isparta: Dilara Yayınları, 2020.
- Çetin, İsmail. *Şuur*. Isparta: Dilara Yayınları, 2013.
- Çetin, İsmail. *Şüheden Hakîkate*. Isparta: Dilara Yayınları, 2016.
- Çetin, İsmail. *Ta'lim-i Asfiyâ'*. Isparta: Dilara Yayınları, 2014.
- Çetin, İsmail. *Tasavvuf ve Tevhîd'de Parlak İnciler*. Isparta: Dilara Yayınları, 2014.
- Çetin, İsmail. *Tasavvuf*. Isparta: Dilara Yayınları, 2013.
- Çetin, İsmail. *Tebliğ*. Isparta: Dilara Yayınları, 2013.
- Çetin, İsmail. *Tek Çare*. Isparta: Dilara Yayınları, 2020.
- Çetin, İsmail. *Terbiye-i Nefs*. Isparta: Dilara Yayınları, 2018.
- Çetin, İsmail. *Tevessül*. Isparta: Dilara Yayınları, 2013.

- Çetin, İsmail. *Yuvarın Yapılışı*. Isparta: Dilara Yayınları, 2017.
- Çetin, Muhammed Said. *Velinimetim Üstad İsmail Çetin*. Isparta: Dilara Yayınları, 2020.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi, 1962.
- Erbilî, Muhammed Emin. *Tenvîr-ul-Kulûb*. b.y.: y.y., ts.
- Esed, Muhammed. *Kur'an Mesajı*. çev. Cahit Koçtak-Ahmet Ertürk. İstanbul: İşaret Yayınları, 1999.
- Hanbelî, Ebü'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed es-Sâlihî. *Şezerâtü'z-zeheb. II.cilt*. b.y.: y.y., ts.
- Haseni, Ahmed bin Muhammed bin El-Mehdi bin Acibe. *Îkâz-ul Himem fî Şerh-il-Hikem*. b.y.: y.y., ts.
- İsfahânî, Ebû Nuaym. *Hilyetü'l-evliyâ. I.cilt*. b.y.: y.y., ts.
- İskenderî, İbn Atâullah. *El-Muhkem Fî Şerhi'l Hikem*. b.y.: y.y., ts.
- İsmail Çetin Tarihçe-i Hayat, Erişim 05 Mart 2023.
<http://dilarayayincilik.com/index.php?route=common/home>
- Ka'bî, Abbâs. *Nazarâtü fi's-sekâfeti'l-irfâniyye*. thk. Hüseyin el-Ekref. Beyrut: Dâru'l-Meârif el-Hikemiyye, 2017.
- Kelebâzî, Ebu Bekir Muhammed b. İshak. *et-Ta'arruf li mezheb-i ehl-i tasavvuf*. Beyrut: Dâru'l-kitâbu'lilmîyye, 1993., Ahmet Cahid Haksever, "Tasavvufun Tanımları", *Tasavvuf*, thk. Kadir Özköse. Ankara: Grafiker Yayınları, 2015.
- Köksal, İsmail. "Fıkıh ve Tasavvuf İlişkisi". *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi 2* (1999), 85.
- Kuşeyrî, Ebü'l-Kâsım Zeynü'lislam Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdilmelik. *Kuşeyrî Risâlesi*, çev. Doç. Dr. Dilaver Selvi. İstanbul: Semerkand Yayınları, 2019.
- Kuşeyrî, Ebü'l-Kâsım Zeynü'lislam Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdilmelik. *er-Risâle*. b.y.: y.y., ts.
- Münâvî, Muhammed Abdürraûf. *el-Kevâkibü'd-Dürriyye*. b.y.: y.y., ts.
- Ozak, Muzaffer. *Ziyet-ül-Kulûb*. İstanbul: Salâh Bilici Kitapevi Yayınları, 1973.
- Rundî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İbrâhîm b. Abdillâh en-Nefzî. *Ğayşü'l-mevâhib*. b.y.: y.y., ts.
- Surûr, İbrâhîm. *el-Mu'cemü's-Şâmil li'l-Mustalahâti'l-ilmîyye ve'd-dîniyye*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, 2013.
- Sülemî, Ebû Abdirrahmân Muhammed b. el-Hüseyin b. Muhammed. *Tabakâtu's-Sûfiyye*. b.y.: y.y., ts.
- Tilimsânî, Ebü'r-Rebî' Afîfüddîn Süleymân b. Şemsiddîn. *Şerhu Menâzili's-Sâirîn ile'l-Hakki'l-Mübîn*, nşr. Abdülhâfız Mansûr. Tunus: Dâru't-Türkî, 1989.
- Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1995.
- Uludağ, Süleyman. "Fütüvvet", *TDV İslam Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 1996.
- Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1991.
- Yılmaz, Hasan Kâmil, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2015.